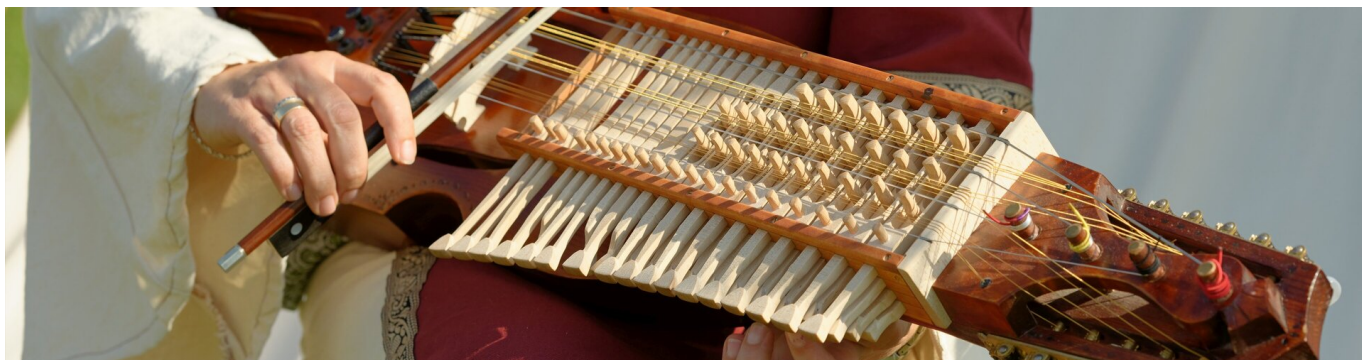




Instrumentarium średniowieczne

- [Instrumentarium średniowieczne](#)



Instrumentarium średniowieczne

Ważne daty

V – XV w. – średniowiecze

XI – XVII w. – okres działalności bardów

XII – XIII w. – okres działalności trubadurów i truwerów

XII – XIV w. – okres działalności minnesingerów i meistersingerów

Scenariusz lekcji dla nauczyciela.

I. Muzyka w ujęciu historycznym – periodyzacja, język, właściwości i charakterystyka.

3. Średniowiecze. Uczeń:

7) wymienia i klasyfikuje średniowieczne instrumenty muzyczne (np. szałamaja, fidel, kornet, krzywula, lira korbowa (...));

III. Tworzenie wypowiedzi związanych z historią i kulturą muzyczną. Uczeń:

1) wypowiada się w formie ustnej (np. dyskusja, prezentacja, debata itp.) i/lub pisemnej (np. esej, referat itp.) o dziełach muzycznych w oparciu o podstawową terminologię;

Nauczysz się

opisywać instrumenty średniowieczne;

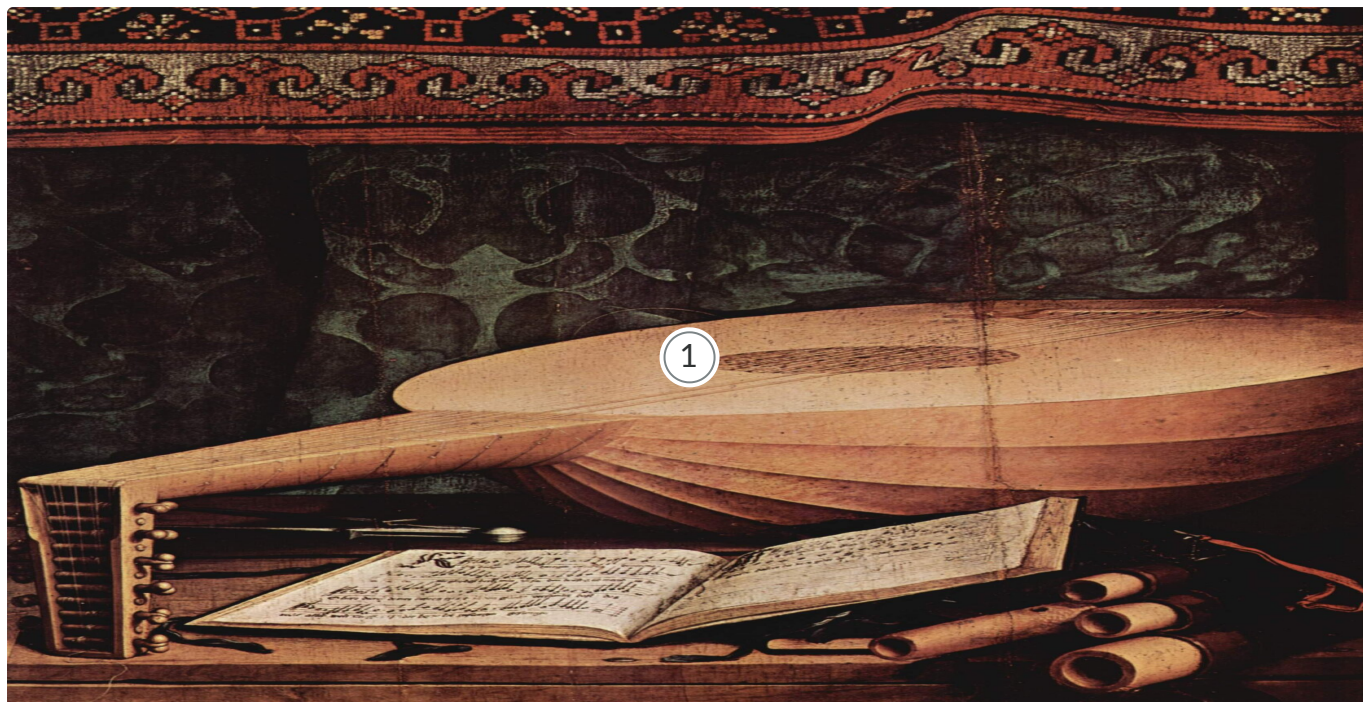
przyporządkowywać brzmienie do instrumentu;

stosować właściwą terminologię muzyczną;

wskazywać rolę wędrownych muzyków.

Instrumentalna muzyka średniowiecza

Średniowiecze jest epoką kojarzoną raczej z wokalnymi kompozycjami kościelnymi. Pomimo popularności [chorału gregoriańskiego](#), wykonywano także instrumentalną muzykę świecką. Wędrowni muzycy, m. in. [trubadurzy](#), [truwerzy](#), [minnesingerzy](#), [bardowie](#), [minstrelowie](#) przybywali do miast i wykonywali swoje utwory, które przekazywane były najczęściej drogą werbalną, ponieważ nie istniał jeszcze zapis nutowy. Do wykonywania swoich dzieł wykorzystywali instrumenty muzyczne, z których wiele zostało zapomnianych, dlatego cały czas prowadzone są prace archeologiczne, mające na celu ich rekonstrukcję.



1

Lo ferm voler qu'el cor m'intra, autorstwa Arnauta Daniela

Wykonawca: Thomas Binkley

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/P13YSPLVH>

Hans Holbein, „Portret francuskich ambasadorów Jean de Dinteville i Georgesa de Selve na dworze angielskim (widok na detal z instrumentem), 1533, National Gallery, Londyn, Wielka Brytania, [wikimedia.org](https://www.wikimedia.org/), domena publiczna; Arnaut Daniel, *Lo ferm voler qu'el cor m'intra*, XII w., przykład świeckiej muzyki średniowiecznej, online-skills, CC BY 3.0 (dźwięk)

Instrumentarium średniowiecza

Instrumentarium średniowiecza jest ubogie ze względu na w niewielkim stopniu rozwiniętą muzykę instrumentalną i wiodącą rolę muzyki wokalne. Spowodowane to było postrzeganiem muzyki jako sfery sacrum, która wyrażana może być wyłącznie wokalnie. Muzyka wokально-instrumentalna i instrumentalna gościła za to na dworach królewskich, jarmarkach i uroczystościach, podczas których tańczono. Na wsiach miejscowi muzykanci umilali czas po pracy oraz grali na lokalnych i domowych uroczystościach (np. podczas ślubów). Instrumenty średniowieczne udoskonalane były w kolejnych epokach, a na ich podstawie powstały m. in. skrzypce, obój, fagot.

“ (...) w średniowieczu rozwijała się muzyka świecka: ludowa wiejska, o której mało wiadomo, jak również uprawiana przez wędrownych muzyków, zwanych wagantami (np. przez francuskich żonglerów,

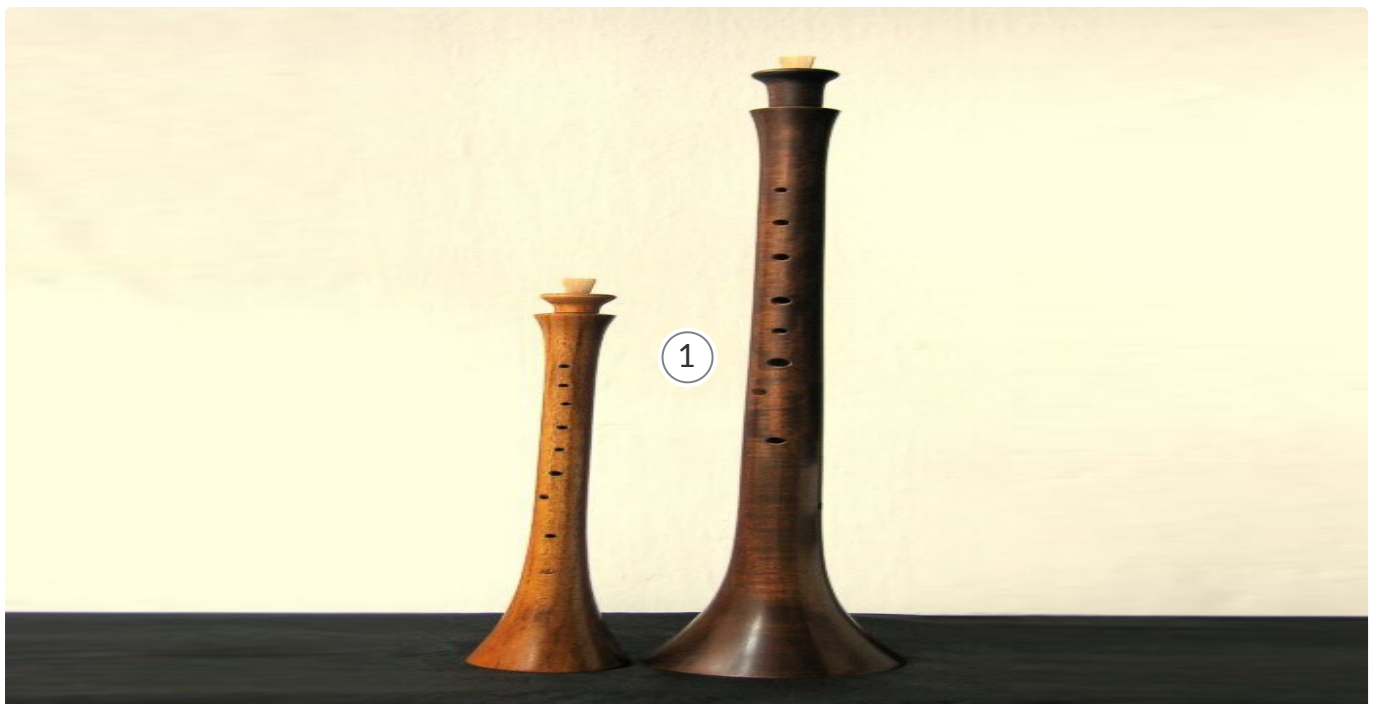
niemieckich szpilmanów, angielskich [minstreli](#), rosyjskich skomorochów, staropolskich igrców, skandynawskich skaldów), i dworska — o bardziej profesjonalnym charakterze, tworzona i wykonywana przez francuskich trubadurów i truwerów (kunsztowne, zarówno pod względem poetyckim, jak i muzycznym, formy pieśniowe: rondo, ballada, virelai)

Źródło:

[https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/sredniowiecze-Muzyka;4019677.html?](https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/sredniowiecze-Muzyka;4019677.html?fbclid=IwAR36HeB6-QJ9OVijhIGGeC_OQUjAdCu5DOn6k6ZCoYXJM3hv1zGkmUZdwm0)

[fbclid=IwAR36HeB6-QJ9OVijhIGGeC_OQUjAdCu5DOn6k6ZCoYXJM3hv1zGkmUZdwm0](https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/sredniowiecze-Muzyka;4019677.html?fbclid=IwAR36HeB6-QJ9OVijhIGGeC_OQUjAdCu5DOn6k6ZCoYXJM3hv1zGkmUZdwm0)

Szałamaja jest drewnianym instrumentem dętym, należącym do grupy [aerofonów](#) dwustroikowych. Powstała prawdopodobnie ok. XIII wieku we Francji. Używano jej od średniowiecza do XVIII wieku, w którym została wyparta przez powstały na jej podstawie obój. Podobne instrumenty wykorzystywane były w innych kulturach: greckiej (aulos), perskiej (surma), czy ormiańskiej (duduk). Większe odmiany tego instrumentu nazywane były pomortem.



Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/P13YSPLVH>

Szałmaj, wikimedia.org, CC BY 2.5; Brzmienie Szałmaja, online-skills, CC BY 3.0 (dźwięk)

Fidel jest instrumentem należącym do grupy **chordofonów** smyczkowych. Zazwyczaj posiadała pięć strun, z czego cztery umieszczone były na gryfie instrumentu, a piąta znajdowała się na jego boku i nazywana była struną **burdonową**. Używana była głównie w muzyce ludowej. Na jej podstawie powstały skrzypce, które całkowicie ją wyparły. Gra na instrumencie nie przypominała znanej dzisiaj techniki skrzypcowej, ponieważ instrument umiejscowiony był na ramieniu muzyka, a nie pod jego podbródkiem.



1

Maria Pomianowska - *Oberek* - fidel płocka

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/P13YSPLVH>

Kornet jest instrumentem dętym blaszanym, jednak właściwie posiada cechy instrumentu dętego drewnianego, ponieważ ma otwory umożliwiające granie wszystkich dźwięków skali, lecz budowa ustnika jest typowa dla instrumentu dętego blaszanego. Korpus instrumentu może być prosty, lub zakrzywiony, posiada sześć otworów, najczęściej wykonany był z drewna. Technika gry była niezwykle trudna, wiązało to się z wąskim ustnikiem, który szybko męczył wargi muzyka, dlatego instrument ten wykorzystywany był przez profesjonalistów. Na terenach polskich nazywano ten instrument cynkiem.



1

Jeremy West

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/P13YSPLVH>

Multimann (fot.), Trzy kornety, wikimedia.org, CC BY 3.0 (ilustracja) Dźwięk kornetu, online-skills, CC BY 3.0

Krzywuła jest podwójnostroikowym instrumentem dętym drewnianym. Inną nazwą instrumentu jest pochodzące z niemieckiego słowo krummhorn. Korpus przypomina drewnianą laskę, charakterystyczną częścią jest zagięcie przy jego zakończeniu. Instrument był niezwykle popularny w muzyce średniowiecznej i renesansowej.



Dźwięk krzywuty

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/P13YSPLVH>

Sönke Kraft (fot.), Krumhorny, wikimedia.org, CC BY 3.0 (ilustracja 1), Ryland Angel grający na Krumhornie (Krzywule), rylandangel.wordpress.com, CC BY 3.0 (ilustracja 2); Dźwięk Krumhornu, online-skills, CC BY 3.0

Lira korbowa jest instrumentem smyczkowym, pomimo, iż w technice gry nie występuje smyczek, lecz koło, które pociera struny podczas obrotu. Trzymana była na kolanach, posiadała od 3 do 6 strun. Muzyk obracał korbą, dzięki której energia przenosiła się na koło, które wprowadzało strunę w ruch, natomiast aby skrócić jej długość używał drewnianych klawiszy, umiejscowionych na gryfie instrumentu. Instrument ten wykorzystywany jest czasami nawet we współczesnej muzyce.



Stanisław Nogaj

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/P13YSPLVH>

Mihail Papush (fot.) Lira korbowa, wikimedia.org, domena publiczna (ilustracja 1); Dźwięk liry korbowej, online-skills, CC BY 3.0 (dźwięk)

Zadania

Ćwiczenie 1

Zaznacz ilustracje przedstawiające instrumenty dęte drewniane.



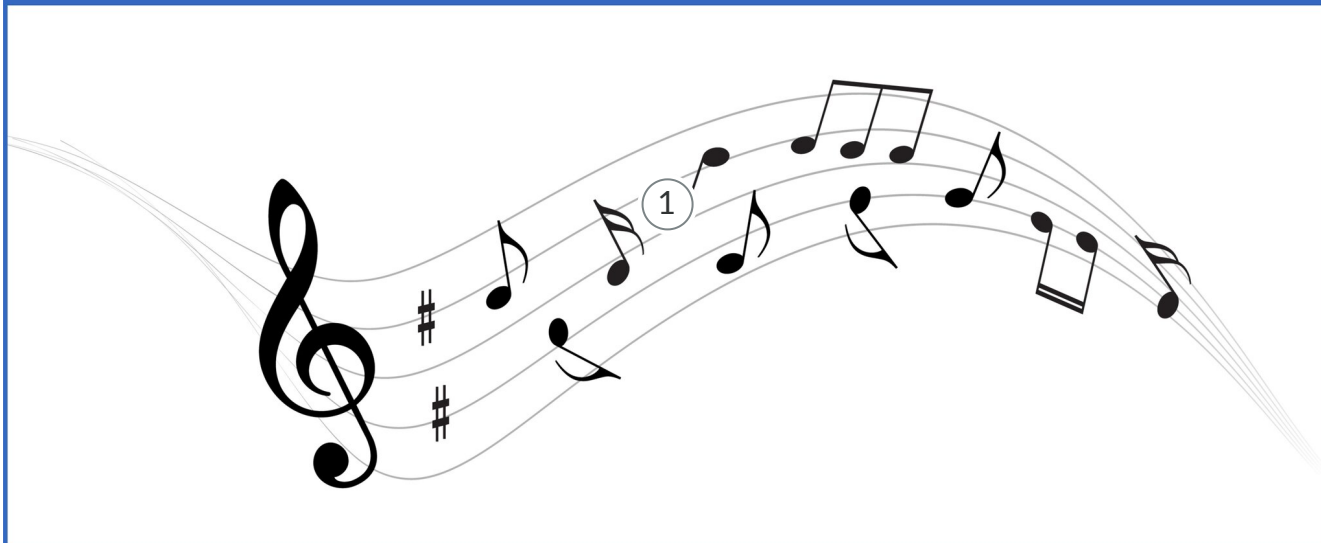
Ćwiczenie 2

Zapisz nazwę instrumentu przedstawionego na ilustracji.



Ćwiczenie 3

Kliknij tutaj, aby wysłuchać utwór muzyczny.



1

Dźwięk do ćwiczenia nr 3

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/P13YSPLVH>

Dźwięk do ćwiczenia nr 3, online-skills, CC BY 3.0

Wysłuchaj nagrania. Zaznacz nazwę przedstawionego na nim instrumentu.

☐ Lira korbowa

☐ Fidel

☐ Krzywula

☐ Kornet

Ćwiczenie 4

Zaznacz nazwy instrumentów, które budową przypominają szalimąję.

☐ Kornet

☐ Surma

☐ Duduk

☐ Aulos

Ćwiczenie 5

Zaznacz te zdania, które są prawdziwe.

☐ Fidel był pierwowzorem skrzypiec.

☐ Lira korbowa do wprowadzenia struny w ruch wykorzystuje smyczek.

☐ Krummhorn jest inną nazwą szalimaji.

☐ Na terenach polskich kornet nazywano cynkiem.

Ćwiczenie 6

Przypisz nazwę średniowiecznego muzyka do kraju, który reprezentował.

Minnesingerzy

południowa Francja

Trubadurzy

północna Francja

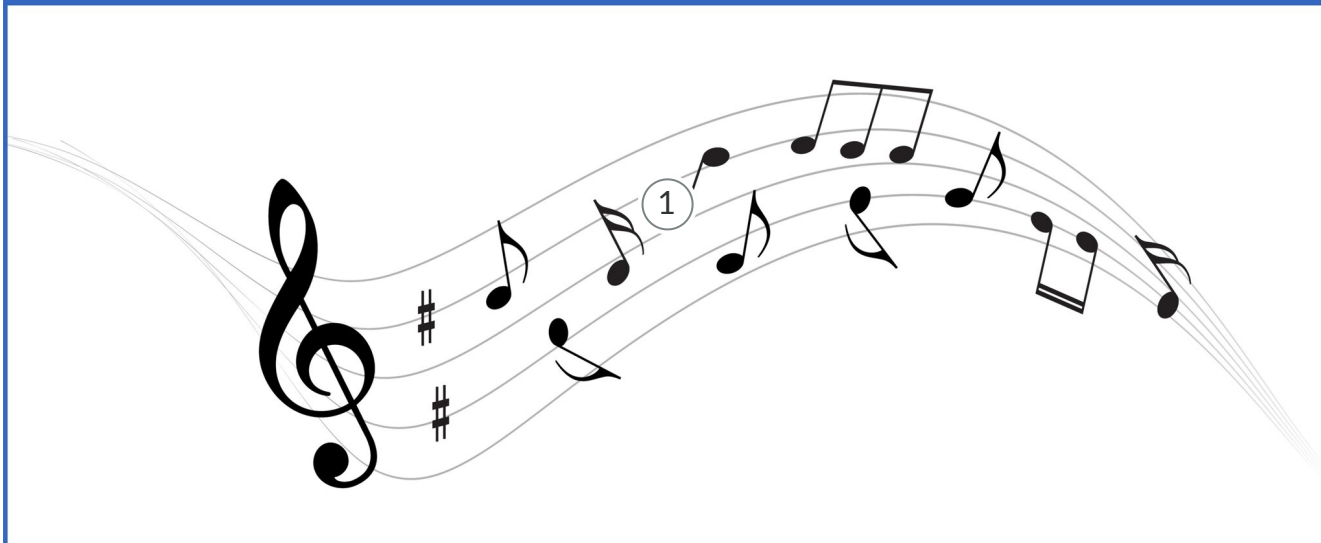
Truwerzy

Niemcy

Wirginaliści

Anglia

Kliknij tutaj, aby wysłuchać utwór muzyczny.



1

Dźwięk do ćwiczenia nr 7

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/P13YSPLVH>

Dźwięk do ćwiczenia nr 7, online-skills, CC BY 3.0

Wysłuchaj nagrania. Zapisz, kto jest kompozytorem dzieła.

Odpowiedź:

Słownik pojęć

Aerofon

instrument muzyczny, w którym źródłem dźwięku jest drgający słup powietrza.

Bard

celtycki poeta i pieśniarz dworski, często wędrowny.

Burdon

niski, długo brzmiący dźwięk, towarzyszący głównej melodii.

Chordofon

instrument strunowy.

Chorał gregoriański

uroczysty śpiew kościelny; też: utwór muzyczny stylizowany na wzór takiego śpiewu.

Elektrofon

elektryczny instrument muzyczny.

Idiofon

instrument perkusyjny, w którym źródłem dźwięku jest ciało stałe o naturalnej sprężystości.

Membranofon

instrument muzyczny, w którym źródłem dźwięku jest drgająca membrana.

Minnesingerzy

średniowieczny wędrowny poeta niemiecki.

Minstrel

średniowieczny, wędrowny śpiewak poezji trubadurów i truwerów

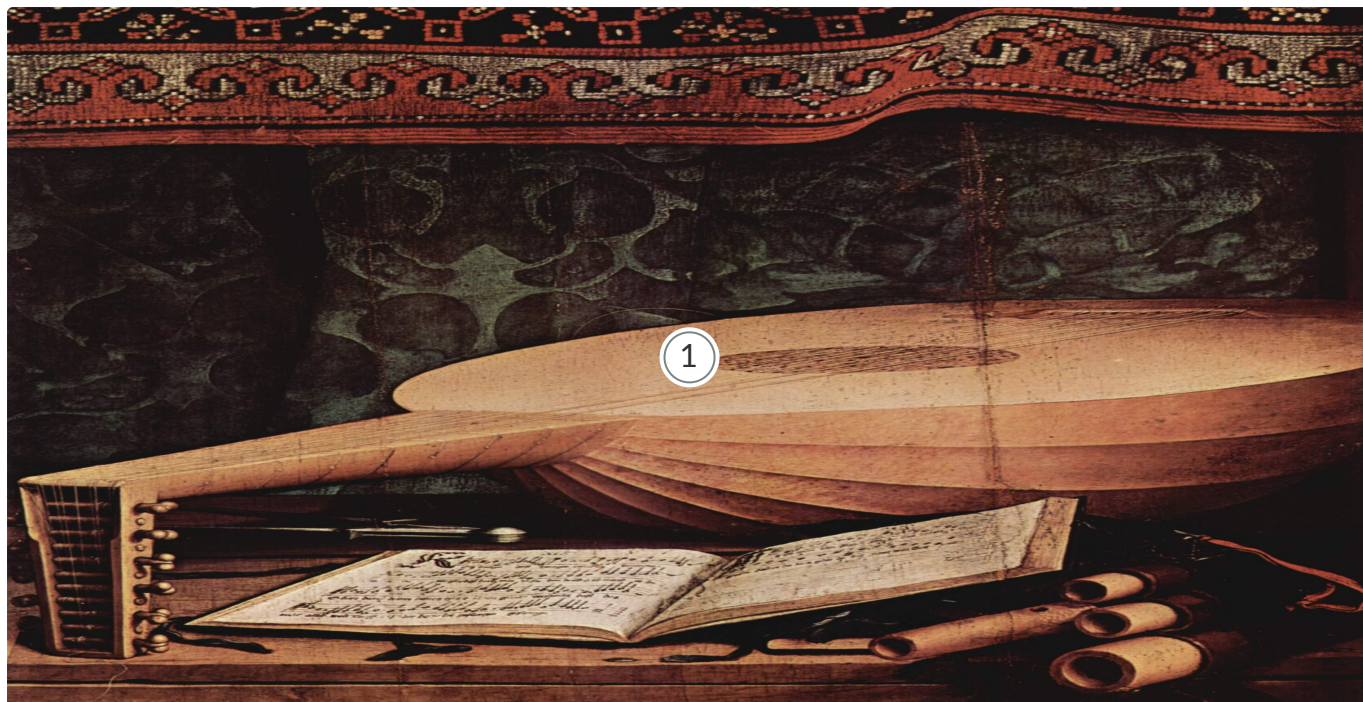
Trubadurzy

średniowieczny poeta i śpiewak wędrujący po dworach południowej Francji.

Truwerzy

średniowieczny poeta, muzyk i śpiewak wędrowny w północnej Francji.

Biblioteka muzyczna



1

Lo ferm voler qu'el cor m'intra, autorstwa Arnauta Daniela

Wykonawca: Thomas Binkley

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/P13YSPLVH>

Hans Holbein, „Portret francuskich ambasadorów Jean de Dinteville i Georgesa de Selve na dworze angielskim (widok na detal z instrumentem)”, 1533, National Gallery, Londyn, Wielka Brytania, [wikimedia.org](https://www.wikimedia.org/), domena publiczna; Arnaut Daniel, *Lo ferm voler qu'el cor m'intra*, XII w., przykład świeckiej muzyki średniowiecznej, online-skills, CC BY 3.0 (dźwięk)



Martins Tiltneiks

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/P13YSPLVH>

Szałmaj, wikimedia.org, CC BY 2.5; Brzmienie Szałmajaja, online-skills, CC BY 3.0 (dźwięk)



Jeremy West

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/P13YSPLVH>

Kornety, wikimedia.org, CC BY 3.0 (ilustracja1); Muzyk grający na kornecie, music.iastate.edu, CC BY 3.0 (ilustracja 2); Brzmienie kornetu, online-skills, CC BY 3.0



1

Tielman Susato

Dźwięk instrumentu został nagrany w 1980 roku.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/P13YSPLVH>

Sönke Kraft aka Arnulf zu Linden (twórca), Krzywula, wikimedia.org, domena publiczna (ilustracja 1); Tobias Stimmer, „Muzyk grający na krzywule”, drzeworyt, kolekcja Gringer, walmart.com, CC BY 3.0 ; Brzmienie krzywuli, online-skills, CC BY 3.0 (dźwięk)



1

Stanisław Nogaj

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/P13YSPLVH>

Mihail Papush (fot.) Lira korbowa, wikimedia.org, domena publiczna (ilustracja 1); Dźwięk liry korbowej, online-skills, CC BY 3.0 (dźwięk)

Bibliografia

Mieczysław Drobner, *Instrumentoznawstwo i akustyka*, PWM Warszawa 1960.

Józef Chomiński, Krystyna Wilkowska-Chomińska, *Historia muzyki*, PWM Warszawa 1989.